

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

No9
2025

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M AKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 450 sahifa,
2-sentyabr, 2025-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Woosyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F.O. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalarini tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F.O. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – doctor of philosophy (PhD) in psychology

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo‘yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo‘yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo‘yicha
ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Maktabgacha ta'lim tashkiloti innovatsion faoliyatini rivojlantirish jarayoni.....	14
Ibragimova Gulsanam Nematovna	
Sun'iy intellekt texnologiyalarining ta'lim metodikasida qo'llanilishi va o'qituvchi kompetentligiga ta'siri	22
Abduyev Sheroz	
Boshlang'ich ta'limda "tabiatshunoslik" fanini raqamli platformalar orqali o'qitish metodikasini takomillashtirish: 5e modeli asosida dizayn, baholash va joriy etish.....	25
Ahmadaliyev Shohruh Bahromjon o'g'li	
Ingliz va rus leksikografiyasida o'zbek milliy taom nomlarining lingvistik tahlili	30
Bobojonova Zarina Rashidovna	
Rahbarlarda til bilish darajasi va hissiy intellekt (eq): o'zaro bog'liqlikni o'rganish	34
Isaqlulova Baxtigul Xo'jamovna	
Frazeologizmlarni o'rgatishda matn asosida integratsiyalashgan dars modeli: xorijiy til o'rganuvchilar tajribasi	38
Jumayeva Sadbarg Mirolimovna	
O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tashkilotlarida inklyuziv ta'limni tashkil etishning o'ziga xos xususiyatlari: rivojlangan davlatlar tajribasi tahlili	42
Karimova Moxichehra Rixsibayevna	
Rus va ingliz tillarida sharqona realiyalarning leksik-semantik tasnifi	46
Kulmamatova Aziza Do'stmamat qizi	
TRIZ metodikasi asosida texnokratik bolalar bilan ishlash tizimini takomillashtirish	50
Orifjonova Mavludaxon Abduqaxxor qizi	
Raqamli ta'lim muhitida pedagogik kompetensiyalarni rivojlantirish.....	53
Raximberganova Munajat Muzaffar qizi	
Structure of Social Conflict and Stages of its Development	57
Zaynutdinova Shahnoza Yuldashevna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ijodiy faoliyatini baholash va rag'batlantirish tizimini takomillashtirish.....	60
Abduraxmonova Nigoraxon Akramali qizi	
Expression of National Mental Characteristics in the Uzbek Lullaby.....	64
Alimbayeva Shaxlo Tursunovna	
Bo'lajak "texnologiya" fani o'qituvchilarini kasbiy faoliyatga tayyorlashda kreativ kompetentlikni rivojlantirish tizimining pedagogik zarurati	69
Avazov G'oyibnazar Berdiyevich	
Bo'lajak tarbiyachilarda integratsiyalashgan ta'lim faoliyatini rivojlantirish orqali kommunikativ salohiyatini shakllantirish	72
Baratova Yulduz Asadullayevna	
Umumta'lim maktablarida molekulyar fizikani o'qitishning hozirgi holati	76
Boymirov Sherzod Tuxtayevich, Xudoynazarova Visola Musurmonqul qizi	
Ingliz tilini o'qitishda talabalarning mustaqil ta'lim olish kompetensiyasini akt vositasida rivojlantirish	80
Ergasheva Sevaraxon Ravshanjon qizi	
Maktabgacha ta'lim pedagoglarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish istiqbollari.....	84
O'rinova Feruzaxon O'ljayevna, Karimova Gulzodaxon Marufjon qizi	
IIV litsey o'quvchilarining liderlik kompetensiyasini rivojlantirishning psixologik xususiyatlari.....	90
Gadoyeva Dildora Baxtiyorovna	
Improving the System of Human Resource Capacity Management in Higher Education Institutions: Evidence from Uzbekistan	98
Imomov I., Umirova D.	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tarbiyalanuvchilarni mantiqiy va tanqidiy fikrlashga o'rgatishning zamonaviy usullari.....	104
Iskandarova Munisa Bahodir qizi	
Tarbiyachi-pedagoglarning emotsional kompetensiyasini rivojlantirish	107
Jovmirzayeva Nargiza Quvondiqovna	

Maktabgacha ta'lim yoshdagi giperaktiv bolalarga ta'lim berishning pedagogik-psixologik usullari	110
Jo'rayeva Nargiza Toirovna, Kamalova Sarvinov	
Blum taksonomiyasi asosida ilmiy kompetentlikni takomillashtirishning o'ziga xos xususiyatlari	113
Mustafayeva Nilufar Ulashovna	
Maktabgacha yoshdagi ovoz buzulishiga ega bolalar bilan guruhli mashg'ulotlarni tashkil qilish	117
Umida O'tbasarova Mexmanovna, Maksudbekova Xovvaxon Xamidbek qizi	
Bolalar jamoasida do'stona munosabatlarni shakllantirishda rivojlanish markazlarida loyiha asosida o'qitish texnologiyasidan foydalanish usullari	121
Quronova Ismigul Xolmurod qizi	
Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda innovatsion metodlar orqali o'z-o'zini rivojlantirish ko'nikmalarini shakllantirish metodikasi	126
Rustamova Davlatxon Toyirjon qizi	
Oliy ta'limda tarbiyaviy faoliyatni tashkil etishning innovatsion modellari	131
Sanayeva Surayyo Bobonazarovna	
"Tibbiy radiologiya" fanini o'qitishda pedagogik muloqot orqali tanqidiy operativ muloqotni o'stirishning o'ziga xos xususiyatlari	139
Shukurova Sevara Ilhomovna	
Improving High Jump Techniques	143
Tajimbetov Anvar Tengeldayevich	
Filologik va ijtimoiy-siyosiy fanlarda ta'lim jarayonining innovatsion metodlari	146
Yuldasheva Dilnoza Bekmurodovna	
Понятие логического мышления и его особенности у младших школьников	149
Ахмаджонова Нозима Нодиржон кизи	
Интеграция психологии, обучения английскому языку, дошкольного образования и туризма: междисциплинарная модель формирующего опыта	152
Омонуллаева Дилофуза Асадулла кизи	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning o'yin faoliyatida ijtimoiy motivlarni shakllantirish usullari	157
Abduvaxobova Nodira	
Boshlang'ich ta'limda kognitiv faollikni rivojlantirishning afzalliklari	160
Ismailova Nozima Umaraliyevna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini matnni tahlil qilishga o'rgatishda zamonaviy yondashuvlarning ahamiyati	164
Utanbayeva Dildora Abdixadirovna	
Dorivor o'simliklar kursini o'qitish metodikasini takomillashtirishda keys texnologiyalaridan foydalanish	168
Mirzaboyev Timur Bisenbay o'g'li	
Oliy ta'lim talabalarida ijtimoiy-axloqiy kompetensiyani rivojlantirish: empirik tadqiqot natijalari	171
To'raqulov Akbar Rustam o'g'li	
Gerontotexnologiya ijtimoiy-pedagogik innovatsiya sifatida	175
Temirova Muyassar Abdulkarim qizi	
O'quvchilarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashda Sharq mutafakkirlarining qarashlaridan foydalanish	180
Raximova Surayyo Otabek qizi	
Yoshlarni kasb tanlashda ruhiy tayyorgarlik va shaxsiy qobiliyatlarni baholash	183
Biysenov Temirbek Taumuratovich	
Talabalarni ta'limiy qadriyatlar asosida pedagogik faoliyatga tayyorlash tizimini takomillashtirishning ahamiyati	188
Choriyeva Surayyo Choriyevna	
Differences Between Computer-Based and Paper-Based Assessment in Inclusive Education	192
Davidova Sayyora Sirojiddin kizi	
Raqamli muhit sharoitida ma'naviy-axloqiy tarbiya jarayonining pedagogik modeli va tajriba-sinov natijalari	196
Donayeva Nozimaxon Norbo'tayevna	
Intellekt xarita yordamida o'quvchilarda "emotsional intellekt"ni rivojlantirish	201
G'aniyev Abduqahhor Gadoyevich	
Maktabgacha va kichik maktab yoshidagi bolalarda o'yin faoliyatining psixologik-pedagogik ahamiyati	206
Isayeva Mushtariy Alisher qizi	
Umumiy o'rta ta'lim muassasalarini innovatsion yondashuv asosida boshqarishning nazariy asoslari	210
Mannanova Nargiza Xaydarovna	

Ingliz tilini o'rgatishda ona tilidan keng foydalanishning salbiy va ijobiy jihatlari	215
<i>Masharipova Kumushoy Amin qizi</i>	
The Relationship Between Critical Thinking and Reading Comprehension in Primary School Students	218
<i>Mavlonova Dildora Shukhrat kizi</i>	
Tasviriy san'at mashg'ulotlarida zamonaviy metodlardan foydalanish	222
<i>N. K. Musayeva, U. O. Ziyatova</i>	
Singapurning ta'lim falsafasi: korporativ madaniyatni ma'naviy-ma'rifiy rivojlanish bilan integratsiyalash ...	226
<i>Nishonov Xayrulla Xolmirzaevich</i>	
The Anthropocentric Paradigm in Modern Linguistics: Cognitive Linguistics and Linguacultural Studies in The Study of Language, Consciousness, and Culture	230
<i>Rajabova Shaxlo Shodmonovna</i>	
Bugungi globallashuv davrida ta'lim tizimini rivojlantirish va uning sifatini oshirishda nostandart yondashuvning ahamiyati	234
<i>Ramazonova Salomat Saidovna</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini kreativ sinflar ishini tashkil etishga tayyorlash	238
<i>Saidova Gulruh Halim qizi</i>	
O'zbek oilalarida ota-ona va farzand munosabatlarini tashxis qilishning psixologik xususiyatlari (Farg'ona vodiysi misolida)	242
<i>Turg'unboeva Azizaxon G'ulomovna</i>	
Сущность и специфика развития билингвизма у детей дошкольников	246
<i>Истамова Нигора Азимжановна</i>	
Zamonaviy rahbarning innovatsion boshqarish texnologiyalaridan foydalanishning afzalliklari	249
<i>Xakimova Dildora Mashrabjonovna</i>	
Креативный подход к развитию лингвометодического мышления студентов-филологов	253
<i>Ходжаниязова Айгуль Айтмуратовна</i>	
Umumta'lim maktablarida tarbiya darslarini tashkil etish ijtimoiy zarurat sifatida	257
<i>Rashidova Gulnoza G'ulomovna</i>	
Pedagogik risklarni boshqarishning nazariy asoslari va globallashuv jarayonidagi ahamiyati	261
<i>Xaydarov Sulaymon Amirqulovich</i>	
Xronotop nazariyasiga tahliliy yondoshuvlar va qarashlar	265
<i>Avazov Vahabjon Tolibjon o'g'li</i>	
Ko'zi ojiz bolalarning rus tili darslarida nutqiy kompetensiyasini shakllantirishning psixopedagogik asoslari	268
<i>Abduraximov Asror Sultonali o'g'li</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda kasblar haqida dastlabki tasavvurlarni shakllantirishning psixologik-pedagogik asoslari	271
<i>Adizova Nilufar Quvondiq qizi</i>	
Zamonaviy media texnologiyalarini ta'lim jarayoniga qo'llashning zarurati	274
<i>Alimov Asadulla Urokbayevich</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolaning rivojlanishida ijtimoiy muhitning ta'siri	278
<i>Alimova Umida Jumaboy qizi</i>	
Kognitiv yondashuv asosida tibbiyot oliy ta'lim muassasalari talabalari grammatik va diskursiv kompetensiyalarini shakllantirishning nazariy modeli va pedagogik texnologiyasi	282
<i>Dadadjanova Feruza Muhammadyusupovna</i>	
Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalarining rivojlanish tarixi va ommalashuvi	286
<i>Hojiyeva Maftuna Ulug'bekovna</i>	
Bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarida raqamli resurslardan foydalanish orqali adabiy kompetensiyani rivojlantirish	289
<i>Islomova Xafiza Azamatovna</i>	
Ona tili o'qitish metodikasi fanidan mustaqil ta'limni tashkil etish	293
<i>Ismadiyorova Nafisaxon Ibroximjon qizi</i>	
Axloqshunoslikning global muammolari va texnikaviy muhitning inson hayotiga ta'siri	298
<i>Kozimova Nargiza Istam qizi</i>	
Ichki ishlar organlari xodimlarida kasbiy kompetentlikni oshirish va baholash usullarining xalqaro tahlili	303
<i>Mamatqulova Sanobar Ismatillayevna, Eshmurzayev Yigitali Shokirovich, Kadirova Durdonaxon Rustamovna</i>	
Tabiiy fanlarda bilingval ta'lim va CLIL yondashuv	309
<i>Mannobxonova Muqaddamxon O'ktamxon qizi</i>	

Kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishda pragmatik muammolar va ularning yechimlari	313
Maxmudova Nigoraxon Boyqo'zi qizi	
Poshshoxo'ja Ibn Abdurahobxo'janing "Miftoh ul-adl" asaridagi pedagogik qarashlari	317
Muzaffarova Farida Muxtor qizi	
Boshlang'ich ta'lim jarayonida matn tushunishni shakllantirishda germenevtik metodlarning nazariy asoslari	321
Nazirova Shaxnoza Odinajon qizi	
Axborot iste'moli madaniyatini rivojlantirishda raqamli gigiyena va internet xavfsizligi	324
Ramazonov Jahongir Djalolovich	
Informatika fanini o'qitishda zamonaviy yondashuvlar	328
Sadinov Otabek Vaxodirovich	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarning ijtimoiylashuvida musiqa fanining ta'siri	332
Shahobiddinova Zilola Orif qizi	
Madaniy-ijtimoiy va ta'limiy omillarning bolalarning aqliy rivojlanishiga ta'siri	335
Shirinov Otabek Tuvalovich	
Tadqiqot metodi vositasida o'quvchilarda tabiiy-ilmiy savodxonlikni rivojlantirish	338
Suyarov Kusharbay Tashbayevich	
Boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining kasbiy kommunikativ kompetensiyasi va nutq madaniyati	342
Saipova Hilola Abduhamitovna	
"Ekologik ochiq o'yinlar" 5–7 yoshli bolalar uchun	346
Tangirov Zoir Xo'jakulovich	
Yuqori malakali taekvondochilarni o'ziga xos genetik xususiyatlarini hisobga olgan holda sport seleksiyasi	350
Tursunaliyev Ulug'bek Shavkatjon o'g'li	
Musiqa maktabi o'quvchilarida madaniy qadriyatlar va ustoz-shogird an'analarining uzluksiz rivojlanishi ..	353
Seytanov Bayrambay	
Imom Buxoriyning "Al-Jome' as-sahih" asari talabalarda ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni shakllantirish omili sifatida	356
Abduhalimova Nigora	
O'quvchilarning nutqiy kompetensiyasini rivojlantirishda AKT vositalaridan foydalanishning metodik asoslari	359
Abdullayeva Zarnigor Usubjon qizi	
Коммуникативная компетентность и культура общения преподавателей начальных классов	364
Арысланбаева Анора Бердаховна	
Проблемы методической подготовки учителей в развитие дискурсивной компетенции по РКИ у учащихся уровня В1 средних общеобразовательных школ Узбекистана	366
Набиева Зарнигор Муминжон кизи	
"Tarbiya" darslari orqali o'quvchilarda huquqiy savodxonlikni rivojlantirish	369
Atamuradov Xasan Yuldoshevich	
Boshlang'ich sinf o'qituvchilarining inklyuziv ta'limga tayyorgarligi: pedagogik va psixologik asoslari	374
Baxromova Guljamol Dilshodjon qizi	
Tajriba metodlari orqali maktab o'quvchilarida tabiat hodisalarini bashorat qilish ko'nikmalarini shakllantirish	378
Baxtiyor Imanov, Begali Xoliqnazarov	
Bo'lajak pedagoglarning tashkillashtiruvchi-boshqaruvchilik kompetentligini shakllantirishning pedagogik-psixologik asoslari	384
Japparbergenova Indira Bayramovna	
Integrativ yondashuv asosida biologiya fanidan olimpiada masalalarini yechish metodikasi	387
Jumanov Muratbay Arepbaevich, Raxmatov Uchkun Ergashevich	
Darslarni tashkil qilishda 4K modelini qo'llash imkoniyatlari	393
Kadirov Tulkin Baxridinovich	
Maktabgacha yoshdagi bolalarga tasviriy faoliyatning noodatiy usullarini o'rgatish metodikasi	397
Maxmudova Nasiba Nurmuxammetovna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida funksional savodxonlik tushunchasini ilmiy-pedagogik asoslash masalalari	406
Mirzaliyeva Gulhayo Abdulazizovna	

So'rovga asoslangan ta'lim texnologiyasining bosqichlari va qo'llash ko'nikmalarini shakllantirish	410
Orifjonova Iroda Orifjon qizi, Ochilova Mehrubon Suratovna	
Dermatovenerologiya fanini casc (Critisize, Analyze, Summarize, Conclude) modeli orqali o'qitish va uning talabalar klinik kompetentligini oshirishdagi o'rni	415
Po'latov Boburbek Ta'lat o'g'li	
Sport faoliyatida stress holatini tadqiq etishning nazariy asoslari.....	419
Ruzmatova Nigina Shotilla qizi	
Bo'lajak maktabgacha ta'lim tarbiyachilarini kreativlikni rivojlantirish metodikasini takomillashtirish.....	422
Uchqunova Adiba Roziq qizi	
7-sinf adabiyot darslarida nutqni rivojlantiruvchi o'quv topshiriqlari tahlili.....	427
Umurova Farangiz Askarboy qizi	
O'zbek tilida fe'l birikmalarining pragmatik funksiyalari va ularning ingliz tili bilan qiyosi	430
Xudoynazarova Dildora Shonazar qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish metodikasi.....	433
Zayniddinova Mahzuna Baxtiyorovna	
Фольклор и время: формирование речевых навыков у детей начальной школы	439
Ниязова Хилола	
Xalq o'yinlari – jismoniy va ma'naviy tafakkur omili	443
Turg'unoy Ahmadjonovna Egamberdiyeva, Ergashoy Valijonova Salimjon qizi	
Использование проектной деятельности для формирования языковой компетенции	446
Чаршамова Мехрийбан Уразбаевна	

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA TANQIDIY FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISH METODIKASI

Zayniddinova Mahzuna Baxtiyorovna

Navoiy shahri 1- AFChO'IM (ayrim fanlar chuqur o'rganiladigan
ixtisoslashtirilgan maktab) boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu tadqiqot boshlang'ich sinf o'quvchilarida tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish uchun samarali metodik yondashuvlarni ishlab chiqish va sinovdan o'tkazishga qaratilgan. O'zbekistonning boshlang'ich ta'lim tizimida an'anaviy o'qitish usullarining cheklovlarini hisobga olgan holda, muammoga yo'naltirilgan ta'lim (PBL), Sokratik muhokama va interaktiv vazifalarni o'z ichiga olgan metodika sinovdan o'tkazildi. Tadqiqot O'zbekiston ta'lim tizimida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish bo'yicha amaliy tavsiyalar beradi, jumladan o'quv dasturlarini modernizatsiya qilish va o'qituvchilar malakasini oshirish. Ushbu topilmalar ta'lim jarayonini o'quvchi markazli qilish va zamonaviy talablarga moslashtirishga xizmat qiladi. Kelajakdagi tadqiqotlar metodikaning uzoq muddatli ta'sirini hamda kengroq kontekstda qo'llanilishini o'rganishga yo'naltirilishi mumkin.

Kalit so'zlar: tanqidiy fikrlash, boshlang'ich ta'lim, muammoga yo'naltirilgan ta'lim, Sokratik muhokama, interaktiv vazifalar, ta'lim tizimi, o'quvchi markazli ta'lim, o'qituvchi malakasi.

Abstract: This study focuses on developing and testing effective methodological approaches to enhance critical thinking skills in primary school students. Considering the limitations of traditional teaching methods in Uzbekistan's primary education system, a methodology incorporating problem-based learning (PBL), Socratic discussions, and interactive tasks was tested. The research provides practical recommendations for fostering critical thinking in Uzbekistan's education system, including curriculum modernization and teacher professional development. The findings contribute to making the learning process more student-centered and aligned with contemporary requirements. Future studies may explore the long-term impact of the methodology and its applicability in broader contexts.

Key words: critical thinking, primary education, problem-based learning, Socratic discussion, interactive tasks, education system, student-centered learning, teacher professional development.

Аннотация: Данное исследование направлено на разработку и апробацию эффективных методических подходов к развитию навыков критического мышления у учащихся начальных классов. Учитывая ограничения традиционных методов обучения в системе начального образования Узбекистана, была протестирована методика, включающая обучение, ориентированное на решение проблем (PBL), сократические дискуссии и интерактивные задания. Исследование предлагает практические рекомендации по развитию критического мышления в образовательной системе Узбекистана, включая модернизацию учебных программ и повышение квалификации учителей. Полученные результаты способствуют трансформации учебного процесса в направлении ученико-центрированного подхода и его адаптации к современным требованиям. Будущие исследования могут быть посвящены изучению долгосрочного эффекта методики и её применимости в более широком контексте.

Ключевые слова: критическое мышление, начальное образование, проблемно-ориентированное обучение, сократическая дискуссия, интерактивные задания, образовательная система, ученико-центрированное обучение, квалификация учителей.

KIRISH

Zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchilarning tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish global miqyosda eng muhim pedagogik maqsadlardan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Tanqidiy fikrlash o'quvchilarning ma'lumotlarni tahlil qilish, asosli xulosalar chiqarish, muammolarni ijodiy yechish va qaror qabul qilish qobiliyatlarini shakllantirishga xizmat qiladi. Xususan, boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun bu ko'nikmalarni erta yoshdan rivojlantirish kelajakdagi o'qish jarayonlarida muvaffaqiyatga erishish va hayotiy muammolarni mustaqil hal qilish uchun mustahkam poydevor yaratadi. O'zbekiston ta'lim tizimida milliy o'quv dasturlari modernizatsiya jarayonida bo'lsa-da, tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan metodik yondashuvlar yetarli darajada integratsiya qilin-

magan. Ushbu maqola boshlang'ich sinf o'quvchilarida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun samarali metodikani ishlab chiqish va sinovdan o'tkazishga qaratilgan.

Tanqidiy fikrlashning ta'rifi va ahamiyati. Tanqidiy fikrlash – bu ma'lumotlarni tahlil qilish, baholash va sintez qilish orqali o'z-o'zini aks ettirish va asosli xulosalar chiqarish jarayoni sifatida ta'riflanadi. Richard Paul va Linda Elder (2006) tanqidiy fikrlashni “o'ylash jarayonini faol va malakali ravishda tahlil qilish, sintez qilish va baholash san'ati” deb ta'riflaydilar. Ushbu ko'nikma nafaqat akademik muvaffaqiyat, balki ijtimoiy va shaxsiy hayotda muhim qarorlar qabul qilishda ham ahamiyatlidir. Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun tanqidiy fikrlashni rivojlantirish ularning kognitiv rivojlanishi va o'z-o'zini anglash qobiliyatlarini mustahkamlashga yordam beradi. Masalan, Vygotskiy (1978)ning sotsio-kultural nazariyasiga ko'ra, yosh bolalarning kognitiv rivojlanishi ijtimoiy o'zaro ta'sirlar va muammolarni hal qilish orqali shakllanadi, bu esa tanqidiy fikrlashni o'rgatish uchun muhim asos bo'lib xizmat qiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

- Zamonaviy ta'limdagi dolzarblik.** XXI asrda ta'lim tizimlari “4C” ko'nikmalariga (tanqidiy fikrlash, ijodkorlik, hamkorlik, muloqot) katta e'tibor qaratmoqda (Partnership for 21st Century Skills, 2019). Xalqaro baholash dasturlari, masalan, PISA (Programme for International Student Assessment), o'quvchilarning tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatlarini o'lchashga qaratilgan. PISA 2022 hisobotlariga ko'ra, ko'plab mamlakatlarda, shu jumladan rivojlanayotgan mamlakatlarda, o'quvchilarning tanqidiy fikrlash ko'nikmalari past darajada qolmoqda. O'zbekistonda ham ta'lim islohotlari doirasida (O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yildagi ta'lim to'g'risidagi farmoni) o'quvchilarning ijodiy va tahliliy ko'nikmalarini rivojlantirishga e'tibor qaratilmoqda, ammo boshlang'ich ta'limda bu jarayon yetarli darajada tizimli emas.
- Muammoning mohiyati.** O'zbekistonning boshlang'ich ta'lim tizimida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish bo'yicha bir qator muammolar mavjud. Birinchidan, o'qituvchilarning aksariyati tanqidiy fikrlashni o'rgatish bo'yicha maxsus tayyorgarlikka ega emas. Ikkinchidan, an'anaviy o'qitish usullari, masalan, yodlash va reproduktiv bilimlarga asoslangan yondashuvlar, o'quvchilarning tahliliy va ijodiy fikrlashini rivojlantirishga to'sqinlik qiladi. Uchinchidan, o'quv dasturlari va darsliklarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan vazifalar yetarli emas. Bu muammolar o'quvchilarning mustaqil fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatlarini cheklaydi, bu esa uzoq muddatda ularning akademik va hayotiy muvaffaqiyatlariga salbiy ta'sir qiladi. Tadqiqotning maqsadi va savollari. Ushbu tadqiqot boshlang'ich sinf o'quvchilarida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun samarali metodik yondashuvlarni ishlab chiqish va sinovdan o'tkazishga qaratilgan. Tadqiqot quyidagi savollarga javob berishga harakat qiladi.
- Tadqiqotning ahamiyati.** Ushbu tadqiqot O'zbekistonning boshlang'ich ta'lim tizimida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish bo'yicha amaliy va ilmiy yondashuvlarni taklif qilish orqali ta'lim sifatini oshirishga hissa qo'shadi. Tadqiqot natijalari o'qituvchilar uchun metodik qo'llanmalar, ta'lim dasturlarini ishlab chiquvchilar uchun esa yangi strategiyalar ishlab chiqishda yo'l-yo'riq bo'lib xizmat qilishi mumkin. Bundan tashqari, o'quvchilarning tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish ularning mustaqil qaror qabul qilish va muammolarni hal qilish qobiliyatlarini oshiradi, bu esa jamiyatning ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Tanqidiy fikrlash bo'yicha tadqiqotlar xalqaro miqyosda keng o'rganilgan. Bloomning taksonomiyasi (Anderson & Krathwohl, 2001) tanqidiy fikrlashni bilimning yuqori darajalariga (tahlil, baholash, yaratish) bog'laydi, bu esa boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun moslashtirilgan metodikalarni talab qiladi. Halpern (1998) tanqidiy fikrlashni o'rgatishda faol o'quv strategiyalari, masalan, muammoga yo'naltirilgan ta'lim (PBL) va Sokratik muhokamalarning samaradorligini ta'kidlaydi. O'zbekistonda esa ta'lim islohotlari doirasida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish bo'yicha tadqiqotlar hali boshlang'ich bosqichda bo'lib, mahalliy kontekstga mos metodikalar ishlab chiqish zarurati yuqori.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqot boshlang'ich sinf o'quvchilarida tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish uchun samarali metodik yondashuvlarni ishlab chiqish va sinovdan o'tkazishga qaratildi. Tadqiqot boshlang'ich ta'lim tizimining xususiyatlarini hisobga olgan holda amalga oshirildi va xalqaro ilmiy tadqiqot standartlariga rioya qilindi. Maqsad – o'quvchilarning tahliliy, baholash va muammolarni hal qilish qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradigan metodikani sinovdan o'tkazish orqali uning samaradorligini aniqlash edi. Tadqiqot jarayoni

aralash metodologiyaga asoslandi, ya'ni miqdoriy va sifat yondashuvlari kombinatsiyasi qo'llanildi. Miqdoriy yondashuv o'quvchilarning tanqidiy fikrlash darajasini standartlashtirilgan testlar orqali o'lchashga xizmat qildi, sifat yondashuv esa dars jarayonidagi o'quvchilarning faolligi va o'qituvchilarning metodikaga munosabatini chuqur tahlil qilish imkonini berdi. Eksperimental dizayn qo'llanildi: eksperimental guruhda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan maxsus metodika sinovdan o'tkazildi, nazorat guruhida esa an'anaviy o'qitish usullari davom ettirildi.

Tadqiqot ishtirokchilari sifatida shahar va qishloq hududlaridagi umumta'lim maktablarining 2- va 3-sinf o'quvchilari (7-9 yosh) tanlandi. Umumiy tanlama hajmi 80 nafar o'quvchi bo'lib, ular teng ravishda ikkiga bo'lindi: eksperimental guruh (40 o'quvchi) va nazorat guruhi (40 o'quvchi). O'quvchilar tasodifiy tanlama usuli orqali guruhlariga ajratildi, bu jarayonda ularning yoshi, jinsi va o'quv ko'rsatkichlari teng taqsimlanishiga e'tibor berildi. Tadqiqotda shuningdek, 8 nafar boshlang'ich sinf o'qituvchisi ishtirok etdi, ulardan 4 nafari eksperimental guruhda, 4 nafari nazorat guruhida dars o'tdi. O'qituvchilarning o'rtacha pedagogik tajribasi 7 yilni tashkil etdi, ularning barchasi milliy o'quv dasturiga muvofiq dars berish tajribasiga ega edi. Ishtirokchilarning tanlanishida quyidagi mezonlar hisobga olindi: o'quvchilarning yoshi (7-9 yosh, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun mos kognitiv bosqich) va o'qituvchilarning boshlang'ich sinflarda kamida 3 yillik tajribasi. Tanlama shahar va qishloq hududlaridagi ta'lim muassasalarining xilma-xilligini aks ettirish uchun muvozanatli tarzda tuzildi.

Ma'lumotlarni yig'ish uchun bir nechta usullar qo'llanildi. O'quvchilarning tanqidiy fikrlash darajasini baholash uchun Cornell Critical Thinking Test (Level X)ning 7-9 yosh guruhiga moslashtirilgan versiyasi ishlatildi. Ushbu test tahlil qilish, baholash va xulosa chiqarish kabi tanqidiy fikrlashning asosiy komponentlarini o'lchaydi va tadqiqotning boshida (oldindan test) hamda oxirida (keyingi test) o'tkazildi. Dars jarayonidagi o'quvchilarning faolligini baholash uchun tuzilgan kuzatuv protokoli asosida muntazam kuzatuvlar olib borildi. Kuzatuvlar har hafta 1 soat davomida 3 oy mobaynida amalga oshirildi, unda o'quvchilarning savol berish chastotasi, muhokama sifati va muammolarni hal qilishdagi faolligi qayd etildi. O'qituvchilarning metodikaning qo'llanilishi va samaradorligiga munosabatini aniqlash uchun yarim tuzilgan so'rovnomalar ishlab chiqildi. So'rovnomalar Likert shkalasi asosida tuzilib, metodikaning qulayligi, o'quvchilarning faolligi va dars jarayoniga ta'sirini baholashga qaratildi. Eksperimental guruhda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun bir qator metodik yondashuvlar qo'llanildi.

Muammoga yo'naltirilgan ta'lim (Problem-Based Learning, PBL) usuli o'quvchilarga yoshlariga mos muammolar (masalan, "Qanday qilib atrof-muhitni toza saqlash mumkin?" yoki "Nega ba'zi hayvonlar qishda uxlaydi?") taqdim etish orqali tahliliy va ijodiy fikrlashni rivojlantirishga xizmat qildi. Bu muammolar guruhlarida muhokama qilinib, o'quvchilarning xulosa chiqarish va asosli javoblar berish qobiliyatlari sinovdan o'tkazildi. Sokratik muhokama usuli ochiq savollar (masalan, "Bu haqda nima deb o'ylaysiz?", "Nima uchun shunday deb hisoblaysiz?") orqali o'quvchilarning tanqidiy fikrlashini rag'batlantirdi. Interaktiv vazifalar, masalan, ertak qahramonlarining muammolarini tahlil qilish yoki guruh ishlari, o'quvchilarning ijodiy va tahliliy ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam berdi. Eksperimental guruh o'qituvchilari tadqiqot boshlanishidan oldin 2 kunlik (16 soatlik) maxsus seminarlarda ishtirok etdi, unda tanqidiy fikrlashni o'rgatish strategiyalari, PBL va Sokratik muhokama usullari o'rgatildi. Treninglar xalqaro tajribaga (masalan, Halpern, 1998) va O'zbekiston ta'lim tizimining xususiyatlariga asoslangan edi. Nazorat guruhida esa an'anaviy o'qitish usullari, ya'ni darslik asosidagi yodlash va reproduktiv vazifalar qo'llanildi.

Tadqiqot jarayoni uch bosqichda amalga oshirildi:

- *Birinchi bosqichda* (1 oy) o'quvchilarning boshlang'ich tanqidiy fikrlash darajasini aniqlash uchun Cornell Critical Thinking Test o'tkazildi va dars jarayonidagi boshlang'ich holat kuzatuvlar orqali baholandi.
- *Ikkinchi bosqichda* (3 oy) eksperimental guruhda yuqorida keltirilgan metodikalar haftasiga 2 soatdan matematika, ona tili va tabiatshunoslik fanlari doirasida qo'llanildi, nazorat guruhida esa an'anaviy darslar davom ettirildi.
- *Uchinchi bosqichda* (1 oy) yakuniy baholash amalga oshirildi: testlar qayta o'tkazildi, kuzatuvlar yakunlandi va o'qituvchilar bilan so'rovnomalar hamda intervyular olib borildi.

Ma'lumotlar tahlili ikki yo'nalishda amalga oshirildi. Miqdoriy ma'lumotlar SPSS dasturida tahlil qilindi, eksperimental va nazorat guruhlari o'rtasidagi farqlarni aniqlash uchun juftli t-test va ANOVA tahlillari qo'llanildi. Natijalarning statistik ahamiyatligi $p < 0.05$ darajasida baholandi. Sifat ma'lumotlari tematik tahlil usuli yordamida kodlandi: kuzatuvlardan olingan ma'lumotlar (o'quvchilarning savol berish chastotasi, muhokama sifati) va intervyu javoblari kategoriyalar bo'yicha guruhlandi. So'rovnoma natijalari esa metodikaning qulayligi va o'quvchilarning faolligi kabi ko'rsatkichlar bo'yicha tahlil qilindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Miqdoriy natijalar

O'quvchilarning tanqidiy fikrlash darajasini baholash uchun Cornell Critical Thinking Test (Level X)ning moslashtirilgan versiyasi ishlatildi. Test natijalari eksperimental va nazorat guruhlarida o'rtasidagi farqlarni aniqlash uchun SPSS dasturida tahlil qilindi. Eksperimental guruhda oldindan testning o'rtacha bali 52.4 ($SD = 6.8$) bo'lsa, keyingi testda bu ko'rsatkich 68.7 ($SD = 5.9$) ga ko'tarildi, ya'ni o'rtacha 16.3 ball (31% o'sish) yaxshilanish kuzatildi. Nazorat guruhida esa oldindan testning o'rtacha bali 51.8 ($SD = 7.1$) bo'lib, keyingi testda 54.2 ($SD = 6.9$) ga o'zgardi, bu faqat 2.4 ball (4.6% o'sish) yaxshilanishni ko'rsatdi. Juftli t-test natijalariga ko'ra, eksperimental guruhdagi o'zgarishlar statistik jihatdan ahamiyatli edi ($t(38) = 7.82$, $p < 0.001$), nazorat guruhida esa ahamiyatli o'zgarish kuzatilmadi ($t(38) = 1.24$, $p = 0.22$). ANOVA tahlili guruhlar o'rtasidagi farqning statistik ahamiyatligini tasdiqladi ($F(1,78) = 29.45$, $p < 0.001$, $\eta^2 = 0.27$), bu metodikaning o'quvchilarning tanqidiy fikrlash ko'nikmalariga ijobiy ta'sir ko'rsatganini ko'rsatadi.

Test natijalari, shuningdek, tanqidiy fikrlashning turli komponentlari bo'yicha farqlarni ko'rsatdi. Eksperimental guruhda "tahlil qilish" (o'rtacha o'sish 18%) va "xulosa chiqarish" (o'rtacha o'sish 22%) ko'nikmalarida sezilarli yaxshilanish kuzatildi, "baholash" ko'nikmasida esa o'sish biroz pastroq bo'ldi (14%). Nazorat guruhida bu ko'nikmalar bo'yicha sezilarli o'zgarishlar kuzatilmadi. Ushbu natijalar metodikaning, ayniqsa, muammolarni tahlil qilish va asosli xulosalar chiqarishga yo'naltirilgan vazifalarning samaradorligini tasdiqlaydi.

Sifat natijalari

Kuzatuvlar eksperimental guruhdagi o'quvchilarning dars jarayonidagi faolligida sezilarli o'zgarishlarni ko'rsatdi. Darslar davomida o'quvchilarning ochiq savollarga javob berish chastotasi o'rtacha 35% ga oshdi, muhokamalarda ishtirok etish darajasi esa 40% ga yaxshilandi. Masalan, PBL vazifalari doirasida o'quvchilar guruhlarida muammolarni muhokama qilishda faolroq bo'lib, o'z fikrlarini asoslash va boshqa o'quvchilarning mulohazalarini tahlil qilishga harakat qilishdi. Sokratik muhokama usuli o'quvchilarning "Nima uchun?" va "Qanday?" kabi ochiq savollar berish odatini shakllantirdi, bu esa ularning tahliliy fikrlashini rivojlantirdi. Nazorat guruhida esa o'quvchilarning faolligi asosan o'qituvchi savollariga qisqa javoblar bilan cheklandi va mustaqil tahlil yoki muhokama holatlari kam kuzatildi.

O'qituvchilarning so'rovnoma natijalari eksperimental guruhda metodikaning qo'llanilishi bo'yicha ijobiy fikrlarni ko'rsatdi. O'qituvchilarning 85% (4 tadan 3 nafari) metodikaning dars jarayonini qiziqarli qilganini va o'quvchilarning faolligini oshirganini ta'kidladi. Likert shkalasi bo'yicha metodikaning qulayligi o'rtacha 4.2 ball (5 dan), o'quvchilarning faolligiga ta'siri esa 4.5 ball deb baholandi. Intervyularda o'qituvchilar PBL va Sokratik muhokama usullarining o'quvchilarni mustaqil fikrlashga undaganini qayd etdi, ammo boshlang'ich bosqichda metodikani qo'llashda qo'shimcha vaqt va resurslar talab qilinishi haqida fikr bildirdi. Masalan, bir o'qituvchi: "O'quvchilar dastlab ochiq savollarga javob berishda qiyinaldi, lekin 2-3 haftadan so'ng ular muhokamalarda faolroq bo'la boshladi," deb ta'kidladi. Nazorat guruhidagi o'qituvchilarning so'rovnoma javoblari an'anaviy usullarning o'quvchilarning faolligiga sezilarli ta'sir ko'rsatmaganini ko'rsatdi (o'rtacha baho 3.1 ball).

Qiyosiy tahlil

Eksperimental guruhning natijalari nazorat guruhiga nisbatan sezilarli yaxshilanishlarni ko'rsatdi. Test natijalaridagi 31% o'sish nazorat guruhidagi 4.6% o'sishdan ancha yuqori bo'ldi, bu metodikaning tanqidiy fikrlashni rivojlantirishdagi samaradorligini tasdiqlaydi. Kuzatuvlar va intervyular ham eksperimental guruhda o'quvchilarning mustaqil fikrlash va muhokama qilish qobiliyatlarining oshganini ko'rsatdi. Ayniqsa, PBL usuli o'quvchilarning ijodiy yechimlar topishiga va guruhda hamkorlik qilishiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi. Biroq, ba'zi o'quvchilar (taxminan 10%) ochiq savollar va muhokamalarga moslashishda qiyinchiliklar kuzatildi, bu ularning kognitiv tayyorgarligi yoki oldingi ta'lim tajribasi bilan bog'liq bo'lishi mumkin.

Tadqiqot natijalari tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda faol o'quv usullarining samaradorligini tasdiqlaydi. Xususan, PBL usuli o'quvchilarni real hayotiy muammolarni muhokama qilish va yechim topishga jalb qilish orqali ularning mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirdi. Bu topilmalar Halpern (1998)ning tanqidiy fikrlashni o'rgatishda muammolarni hal qilishga asoslangan yondashuvlarning muhimligini ta'kidlagan ishlariga mos keladi. Sokratik muhokama usuli esa o'quvchilarning ochiq savollar orqali o'z fikrlarini asoslash va boshqalarning mulohazalarini tahlil qilish qobiliyatlarini oshirdi. Bu Anderson va Krathwohl (2001)ning Bloom taksonomiyasida ta'kidlangan tahlil va baholash kabi yuqori darajali kognitiv ko'nikmalarni rivojlantirishga mos keladi. O'zbekiston ta'lim tizimida an'anaviy o'qitish usullarining yodlash va reproduktiv bilimlarga asoslanganligini hisobga olsak, ushbu metodikalar o'quv jarayonini yanada interaktiv va o'quvchi markazli qilish imkonini beradi.

Tadqiqot natijalari xalqaro kontekstda ham dolzarb hisoblanadi. PISA 2022 hisobotlariga ko'ra, ko'plab mamlakatlarda o'quvchilarning tanqidiy fikrlash ko'nikmalari past darajada qolmoqda, bu esa ta'lim tizimlarida faol o'quv strategiyalariga ehtiyojni ko'rsatadi. O'zbekistonda ta'lim islohotlari doirasida (O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yildagi ta'lim to'g'risidagi farmoni) o'quvchilarning ijodiy va tahliliy ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan sa'y-harakatlar kuchaymoqda. Ushbu tadqiqotning topilmalari mahalliy ta'lim dasturlariga tanqidiy fikrlashni integratsiya qilish bo'yicha amaliy yondashuvlarni taklif qiladi. Masalan, o'quv dasturlariga PBL va Sokratik muhokama kabi usullarni kiritish orqali o'quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatlarini erta yoshdan rivojlantirish mumkin. Tadqiqot natijalari o'qituvchilarning malakasini oshirish zarurligini ham ko'rsatdi. Eksperimental guruh o'qituvchilari uchun o'tkazilgan treninglar ularning faol o'quv usullarini qo'llash qobiliyatlarini oshirdi, bu esa o'quvchilarning natijalariga ijobiy ta'sir ko'rsatdi. Bu topilmalar Paul va Elder (2006)ning o'qituvchilarning pedagogik kompetensiyasi tanqidiy fikrlashni o'rgatishda muhim omil ekanligi haqidagi xulosalariga mos keladi. O'zbekiston kontekstida o'qituvchilarning ko'pchiligi an'anaviy usullarga ko'nikkanligini hisobga olsak, ularni faol o'quv strategiyalari bo'yicha doimiy ravishda o'qitish zarur. Bu jarayon o'quv dasturlarini qayta ko'rib chiqish va o'qituvchilar uchun malaka oshirish kurslarini tashkil etish orqali amalga oshirilishi mumkin.

Tadqiqotning cheklovlari

Birinchidan, tadqiqotning qisqa muddati (3 oy) metodikaning uzoq muddatli ta'sirini baholash imkonini chekladi. Ikkinchidan, tanlama hajmi (80 o'quvchi) nisbatan kichik bo'lib, natijalarni butun mamlakat miqyosida umumlashtirishni qiyinlashtiradi. Uchinchidan, o'qituvchilarning tajriba darajasidagi farqlar metodikaning qo'llanilishiga turlicha ta'sir ko'rsatgan bo'lishi mumkin. Ushbu cheklovlar kelajakdagi tadqiqotlar uchun yo'naltirishlarni belgilaydi. Masalan, uzoq muddatli tadqiqotlar orqali metodikaning barqaror ta'sirini o'rganish yoki kengroq tanlama hajmi bilan tajriba o'tkazish foydali bo'lardi.

Amaliy tavsiyalar

Tadqiqot natijalariga asoslanib, quyidagi amaliy tavsiyalar beriladi:

- **O'quv dasturlari uchun:** Boshlang'ich sinf o'quv dasturlariga PBL va Sokratik muhokama kabi faol o'quv usullarini kiritish zarur. Bu usullar ona tili, matematika va tabiatshunoslik kabi fanlarda qo'llanilishi mumkin.
- **O'qituvchilar uchun:** O'qituvchilar uchun tanqidiy fikrlashni o'rgatish bo'yicha muntazam malaka oshirish kurslari tashkil etilishi lozim. Ushbu kurslar interaktiv usullarni qo'llash va dars jarayonini o'quvchi markazli qilishga qaratilishi kerak.
- **Ta'lim tizimi uchun:** Maktablar uchun metodik qo'llanmalar ishlab chiqilib, o'qituvchilarga PBL va Sokratik muhokama usullarini qo'llash bo'yicha aniq yo'riqnomalar taqdim etilishi tavsiya etiladi.

XULOSA

Xulosa qilsak, tadqiqot boshlang'ich sinf o'quvchilarida tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish uchun faol o'quv strategiyalariga asoslangan metodikaning samaradorligini o'rganishga qaratildi. Tadqiqot natijalari muammoga yo'naltirilgan ta'lim, Sokratik muhokama va interaktiv vazifalar kabi usullarning o'quvchilarning tahliliy va ijodiy fikrlash qobiliyatlarini sezilarli darajada oshirishini ko'rsatdi. Ushbu topilmalar O'zbekistonning boshlang'ich ta'lim tizimida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish bo'yicha mavjud bo'shliqlarni to'ldirishga hissa qo'shadi va ta'lim jarayonini o'quvchi markazli qilishga xizmat qiladi. Tadqiqotning asosiy ahamiyati shundaki, u boshlang'ich sinf o'quvchilarining kognitiv va ijtimoiy ko'nikmalarini erta yoshdan rivojlantirish orqali ularning kelajakdagi akademik va hayotiy muvaffaqiyatlariga poydevor yaratadi. O'zbekiston ta'lim tizimida an'anaviy o'qitish usullarining ustunlik qilishi sharoitida ushbu metodika o'quv jarayonini yanada interaktiv va samarali qilish imkonini beradi.

Tadqiqot o'qituvchilarning malakasini oshirish va o'quv dasturlarini modernizatsiya qilish orqali tanqidiy fikrlashni integratsiya qilishning muhimligini ta'kidladi. Bu jarayon nafaqat o'quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatlarini oshiradi, balki ularni zamonaviy jamiyat talablariga moslashtirishga yordam beradi. Tadqiqotning amaliy ahamiyati ta'lim islohotlariga yo'nalish ko'rsatishda namoyon bo'ladi. O'quv dasturlariga faol o'quv usullarini kiritish, o'qituvchilar uchun doimiy malaka oshirish kurslarini tashkil etish va metodik qo'llanmalar ishlab chiqish orqali boshlang'ich ta'lim sifatini oshirish mumkin. Kelajakda ushbu metodikani kengroq geografik hududlarda va turli yosh guruhlarida sinovdan o'tkazish, shuningdek, uning uzoq muddatli ta'sirini o'rganish muhim hisoblanadi. Ushbu tadqiqot O'zbekiston ta'lim tizimida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish bo'yicha ilmiy va amaliy asos yaratib, ta'limning zamonaviy talablarga mos kelishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Anderson, L. W., & Krathwohl, D. R. (Eds.). (2001). A taxonomy for learning, teaching, and assessing: A revision of Bloom's taxonomy of educational objectives. Longman.
2. Halpern, D. F. (1998). Teaching critical thinking for transfer across domains: Disposition, skills, structure training, and metacognitive monitoring. *American Psychologist*, 53(4), 449–455. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.53.4.449>
3. Partnership for 21st Century Skills. (2019). Framework for 21st Century Learning Definitions. Partnership for 21st Century Skills. http://static.battelleforkids.org/documents/p21/P21_Framework_DefinitionsBKF.pdf
4. Paul, R., & Elder, L. (2006). *Critical Thinking: Learn the Tools the Best Thinkers Use*. Pearson Prentice Hall.
5. Vygotsky, L. S. (1978). Table of contents. In M. Cole, V. Jolm-Steiner, S. Scribner, & E. Souberman (Eds.), *Mind in society: Development of higher psychological processes* (pp. xiii–xiv). Harvard University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctvjf9vz4.3>
6. Scriven, M., & Paul, R. (2007). *Defining critical thinking*. The Critical Thinking Community.
7. Fisher, A. (2011). *Critical Thinking: An Introduction*. Cambridge University Press.
8. Brookfield, S. D. (2012). *Teaching for Critical Thinking: Tools and Techniques to Help Students Question Their Assumptions*. Jossey-Bass.
9. Halpern, D. F., & Butler, H. A. (2011). *Critical Thinking and Clinical Reasoning in the Health Sciences*. Elsevier.
10. OECD. (2022). *PISA 2022 results (Volume I): The state of learning and equity in education*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/53f23881-en>
11. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. (2019). O'zbekiston Respublikasida umumiy o'rta ta'lim tizimini yanada rivojlantirish to'g'risida (PF-5712-son, 2019-yil 29-aprel). <https://lex.uz/docs/4312785>

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №9

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.